

CONT. GENT. LIB. II. CAP. III. & IV.

DIVI THOMÆ AQUINATIS, DOCTORIS ANGELICI DE VERITATE CATHOLICÆ FIDEI CONTRA GENTILES LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Continuatio sequentium ad præcedentia.

Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar. *Psalm. cxlii. 5.*

Rei cuiuslibet perfecta cognitio haberi non potest, nisi ejus operatio cognoscatur: ex modo enim operationis & specie, mensura & qualitas virtutis pensatur. Virtus vero naturam rei monstrat: secundum hoc enim unumquodque natum est operari quod actu talem naturam sortitur. Est autem duplex rei operatio, ut Philosophus tradit in IX. *Metaphysic. text. com. xvi.* Una quidem quæ in ipso operante manet, & est ipsius operantis perfectio, ut sentire, intelligere, & velle. Alia vero quæ in exteriorem rem transit, quæ est perfectio facti, quod per ipsam constituitur, ut calefacere, secare, & ædificare. Utraque autem dictarum operationum competit Deo: prima quidem in eo quod intelligit, vult, gaudet, & amat; alia vero in eo quod res in esse producit, & eas conservat, & regit. Quia vero prima operatio perfectio operantis est, secunda vero perfectio facti; agens autem naturaliter prius factum est, & causa ipsius: oportet quod prima dictarum operationum sit ratio secundæ, & eam præcedat naturaliter, sicut causa effectum. Quod quidem in rebus humanis manifeste apparet. Consideratio enim, & voluntas artificis, principium est, & ratio ædificationis. Prima igitur dictarum operationum, tamquam simplex operantis perfectio, operationis vendicat sibi nomen, vel etiam actionis. Secunda vero, eo quod sit perfectio facti, factionis nomen assumit: unde manufacta dicuntur quæ per actionem hujusmodi ab artifice in esse procedunt. De prima autem Dei operatione in præcedenti Libro à cap. xliv. usque ad fin. jam diximus, ubi est actum de cognitione, & voluntate divina: unde ad completam divinæ veritatis considerationem restat nunc de secunda operatione tractare, per quam scilicet res producuntur, & gubernantur à Deo. Quem quidem ordinem ex præmissis verbis sumere possumus. Præmittit namque primæ operationis medita-

(1) Al. sparsam.

tionem, cum dicit: *Meditatus sum in omnibus operibus tuis*: ut operatio ad divinum intelligere, vel velle referatur. Subjungit vero factionis meditationem, cum dicit: *Et in factis manuum tuarum meditabar*: ut per facta manus ipsius intelligamus cælum, & terram, & omnia quæ procedunt in esse à Deo, sicut ab artifice manufacta procedunt.

CAPUT II.

Quod consideratio creaturarum utilis est ad fidei instructionem.

Hujusmodi quidem divinorum factorum meditatio ad fidem humanam instruendam de Deo necessaria est.

Primo quidem quia ex factorum meditatione divinam sapientiam utcumque possumus & admirari, & considerare. Ea enim quæ arte fiunt, ipsius artis sunt representativa, utpote ad similitudinem artis facta. Deus autem sua sapientia res in esse produxit, propter quod in *Psalm. cxlii. 24.* dicitur: *Omnia in sapientia fecisti.* Unde ex factorum consideratione divinam sapientiam colligere possumus sicut in rebus factis per quamdam communicationem suæ similitudinis (1) impressam: dicitur enim *Eccli. i. 10. Effudit illam*, scilicet sapientiam, *super omnia opera sua.* Unde *Psalm. cxxxviii. 6.* quum diceret: *Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non poterit ad eam: & adjungeret divinæ illuminationis auxilium, quum dicit: Nox illuminatio mea in deliciis meis*: ex consideratione divinorum operum se adjurum ad divinam sapientiam cognoscendam confitetur, dicens *Psalm. eodem: Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis.*

2. Hæc consideratio in admirationem altissimæ Dei virtutis ducit, & per consequens in cordibus hominum reverentiam Dei parit. Oportet enim quod virtus facientis eminentior rebus factis intelligatur; & ideo dicitur *Sap. xlii. 4. Si virtutem, & opera eorum, scilicet cæli, & stellarum, & elementorum mundi, mirati sunt, scilicet Philosophi, & intelligent quoniam qui fecit hæc, fortior est illis: & ad Rom. i. 20. dicitur: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt,*

sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas. Ex hac autem admiratione Dei timor procedit, & reverentia: unde dicitur *Hier. x. 6. Magnum est nomen tuum in fortitudine: quis non timebit te, o Rex gentium?*

3. Hæc consideratio animos hominum in amorem divinæ bonitatis accendit. Quidquid enim bonitatis, & perfectionis in diversis creaturis particulariter distributum est, totum in ipso universaliter est adunatum sicut in fonte totius bonitatis, ut in I. Libro cap. xxviii. ostensum est. Si igitur creaturarum bonitas, pulchritudo, & suavitas sic animos hominum afficit; ipsius Deifons bonitatis, rivulis bonitatis in singulis creaturis reperitis diligenter comparata, animos hominum inflammatos totaliter ad se trahit: unde in *Psalm. xci. 5.* dicitur: *Delectasti me Domine in factura tua, & in omnibus operibus manuum tuarum exultabo: & alibi de filiis hominum dicitur: Psalm. xxxv. 9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, quasi totius creaturæ, & sic torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ: & Sap. xlii. dicitur contra quosdam: (2) Ex his quæ videntur bona, scilicet creaturis, quæ sunt bona per quamdam participationem, non potuerunt intelligere eum qui est, scilicet vere bonus, immo ipsa bonitas, ut in primo ostensum est.*

4. Hæc consideratio homines in quamdam similitudinem divinæ perfectionis constituit. Ostensum est enim in I. Libro cap. xxxviii. & xxxviiii. quod Deus cognoscendo se ipsum, in se omnia alia inruetur. Quum igitur christiana fides hominem de Deo principaliter instruit, & per lumen divinæ revelationis eum creaturarum cognitorum facit, fit in homine quædam divinæ sapientiæ similitudo. Hinc est quod dicitur II. Cor. iiii. 18. *Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur.*

Sic igitur patet quod consideratio creaturarum pertinet ad instructionem fidei christianæ; & ideo dicitur *Eccli. xlii. 15. Memor ero operum Domini, & quæ vidi, annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.*

CAPUT III.

Quod cognitio creaturarum valet ad destructionem errorum qui sunt circa Deum.

Est etiam necessaria creaturarum consideratio non solum ad veritatis instructionem, sed etiam ad errores excludendum. Errores namque qui circa creaturam sunt, interdum à fidei veritate abducunt, secundum quod veræ Dei cognitioni repugnant. Hoc autem multipliciter contingit.

Primo quidem ex hoc quod creaturarum naturam ignorantes, in hoc pervertuntur quandoque quod id quod non potest nisi ab alio esse, primam causam, & Deum constituunt, nihil ultra creaturas, quæ videntur, æstimantes, qui sicut fuerunt illi, corpus quodcumque Deum æstimaverunt: de quibus dicitur *Sap. xlii. 2. (3) Qui aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam, deos putaverunt.*

Secundo ex hoc quod illud quod Dei solius est, creaturis aliquibus adscribunt: quod etiam ex errore circa creaturas contingit. Quod enim natura rei aliquid non patitur, ei non attribuitur, nisi quia ejus natura ignoratur, sicut si homini attribueretur ha-

(2) Vulgata: De his &c. (3) Al. Qui autem ignem. Vulgata: Sed aut ignem.

bere tres pedes. Quod autem solius Dei est, natura creaturæ non patitur, sicut quod solius hominis est, non patitur alterius rei natura. Ex hoc ergo quod natura creaturæ ignoratur, prædictus error contingit. Et contra hunc errorem dicitur *Sap. xiv. 21. Incommunicabile nomen lignis, & lapidibus imposuerunt.* In hunc errorem labuntur qui rerum creationem, vel futurorum cognitionem, vel miraculorum operationem aliis causis quam Deo adscribunt.

Tertio vero ex hoc quod divinæ virtuti in creaturas operanti, aliquid detrahitur per hoc quod creaturæ natura ignoratur; sicut patet in his qui duo rerum principia constituunt, & qui res non ex divina voluntate, sed ex necessitate naturæ à Deo procedere asserunt; & illi etiam qui res vel omnes, vel quædam divinæ providentiæ subtrahunt, aut eum non posse præter solitum cursum operari negant: hæc enim omnia divinæ derogant potestati: contra quos dicitur *Job xxxii. 17. Quasi nihil possit facere Omnipotens, æstimabant eum: & Sap. xlii. 17. Virtutem enim ostendit tu, qui non crederis esse in virtute consummatus.*

Quarto homo qui per fidem in Deum ducitur sicut in ultimum finem, ex hoc quod ignorat naturam rerum, & per consequens gradum sui ordinis in universo, aliquibus creaturis se putat esse subiectum: quibus superior est; ut patet in illis qui voluntates hominum, astris supponunt: contra quos dicit *Hier. x. 2. A signis cæli nolite metueri, quæ gentes timeant: & in illis qui Angelos creatores animarum existimant, & animas hominum esse mortales, & si qua similia, hominum derogant dignitati.*

Sic ergo patet falsam esse quorundam sententiam, qui dicebant, nihil interesse ad fidei veritatem, quid de creaturis quisque sentiret; dummodo circa Deum recte sentiantur, ut Augustinus narrat in Lib. de origine animæ (cap. iv. & v. Nam error circa creaturas redondat in falsam de Deo scientiam, & hominum mentes à Deo abducit, in quem fides dirigere nititur, dum ipsas quibusdam altis causis supponit. Et ideo illis qui circa creaturas errant, pœnas sicut infidelibus Scriptura comminatur, dicens in *Psalm. xxviii. 5. Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus, destrues illos, & non ædificabis eos: & Sap. ii. 21. Hæc cogitaverunt, & erraverunt: & subjungitur: Nec judicaverunt honorem animarum sanctarum.*

CAPUT IV.

Quod aliter considerat de creaturis Philosophus, & aliter Theologus.

Manifestum est autem ex prædictis quod considerationem circa creaturas habet doctrina fidei christianæ, in quantum in eis resultat quædam Dei similitudo, & in quantum error in ipsis inducit in divinorum errorem; & sic alia ratione subjunguntur prædictæ doctrinæ, & Philosophiæ humanæ. Nam Philosophia humana eas considerat secundum quod hujusmodi sunt (unde & secundum diversa rerum genera diversæ partes Philosophiæ inventiuntur) fides autem christiana eas considerat, non in quantum hujusmodi, utpote ignem, in quantum ignis est, sed in quantum divinam altitudinem representat, & in ipsum Deum quoquo modo ordinatur. Ut enim *Eccli. xli. 16. dicitur, gloria Domini plenum est opus ejus:*

ejus : nonne Dominus fecit enarrare Sanctos omnia mirabilia sua ? Et propter hoc etiam alia & alia circa creaturas & Philosophus, & Fidelis considerant: Philosophus namque considerat illa quae eis secundum naturam propriam conveniunt, sicut igni ferri sursum; Fidelis autem ea solum considerat circa creaturas quae eis conveniunt, secundum quod sunt ad Deum relata, utpote quod sunt à Deo creata, quod sunt Deo subjecta, & hujusmodi.

Unde non est imperfectioni doctrinae fidei imputandum, si multas rerum proprietates praetermittat, ut celi figuram, motus qualitatem: sic enim nec Naturalis circa lineam illas passiones considerat quasi Geometra, sed solum ea quae accidunt sibi, in quantum est terminus corporis naturalis. Si qua vero circa creaturas communiter à Philosopho, & Fideli considerantur, per alia & alia principia traduntur; nam Philosophus argumentum assumit ex propriis rerum causis; Fidelis autem ex causa prima, utputa quia sic divinitus est traditum, vel quia hoc in gloriam Dei cedit, vel quia Dei potestas est infinita; unde & ipsa maxima sapientia dici debet, utpote semper altissimam causam considerans, secundum illud Deuter. xv. 6. *Hoc est enim sapientia vestra, & intellectus coram populis: & propter hoc sibi quasi principali Philosophia humana deservit: & ideo interdum ex principiis Philosophiae humanae sapientia divina procedit; nam & apud Philosophos prima Philosophia videtur omnium scientiarum documentis ad suum propositum ostendendum.*

Exinde etiam est quod non eodem ordine utraque doctrina procedit: nam in doctrina Philosophiae, quae creaturas secundum se considerat, & ex eis in Dei cognitionem perducit, prima est consideratio de creaturis, & ultima de Deo; in doctrina vero fidei, quae creaturas non nisi in ordine ad Deum considerat, primo est consideratio Dei, & postmodum creaturarum; & sic est perfectior, sicut modum creaturarum, qui se ipsum cognoscens, alia intuetur. Unde secundum hunc ordinem, post ea quae in se de Deo in primo Libro sunt dicta, de his quae ab ipso sunt, restat prosequendum.

CAPUT V.

Ordo dicendorum.

ERit autem hic prosecutionis ordo, ut primo agamus de productione rerum in esse; secundo de earum distinctione; tertio vero de ipsarum rerum productarum, & distinctarum natura, quantum ad fidei pertinet veritatem.

CAPUT VI.

Quod Deo competit esse aliis principium essendi.

Supponentes igitur quae in superioribus ostensa sunt, ostendamus nunc quod competit Deo ut sit aliis essendi principium, & causa.

1. Ostensum est enim supra cap. xiiii. I. Lib. per demonstrationem Aristotelis, esse aliquam primam causam efficientem, quam Deum dicimus. Efficiens autem causa suos effectus conducit ad esse. Deus igitur aliis causa essendi existit.

2. Item. Ostensum est in primo Libro cap. xiiii. per rationem ejusdem, esse aliquod primum movens immobile, quod Deum dicimus. Primum autem movens in quolibet ordine motuum est causa

omnium motuum qui sunt illius ordinis. Quam igitur multa ex motibus caeli producantur in esse in quorum ordine Deum esse primum movens, ostensum est (ubi sup.) oportet quod Deus sit multis rebus causa essendi.

3. Amplius. Quod per se alicui convenit, naturaliter ei inesse necesse est, sicut homini rationale, & igni sursum moveri. Agere autem per se aliquem effectum, convenit enti in actu, nam unumquodque agens secundum hoc agit quod in actu est. Omne igitur ens actu, natum est agere aliquid actu existens. Sed Deus est ens actu, ut in primo Libro cap. xvi. ostensum est. Igitur sibi competit agere aliquid ens actu, cui sit causa essendi.

4. Adhuc. Signum perfectionis in rebus inferioribus est quod possunt sibi similia facere, ut patet per Philosophum in IV. Metheor. text. comm. xviii. Deus autem est maxime perfectus, ut in primo cap. xxviii. ostensum est. Ipsi igitur competit facere aliquid sibi simile ens in actu, ut sic sit causa essendi.

5. Item. Ostensum est in primo Libro cap. lxxxi. quod Deus vult suum esse aliis communicare per modum similitudinis. De perfectione autem voluntatis est quod sit actionis, & motus principium, ut patet in III. de Anima (text. comm. l.). Quam igitur divina voluntas sit perfecta, non deerit ei virtus communicandi esse suum alicui per modum similitudinis, & sic erit ei causa essendi.

6. Adhuc. Quanto alicujus actionis principium est perfectius, tanto actionem suam potest in plura extendere, & magis remota: ignis enim, si sit debilis, solum propinqua calefacit: si autem sit fortis, etiam remota. Actus autem purus, qui Deus est, perfectior est quam actus potentiae permixtus, sicut in nobis est. Actus autem actionis principium est. Quam igitur per actum qui in nobis est, possimus non solum in actiones in nobis manentes: sicut sunt intelligere, & velle, sed etiam in actiones quae in exteriora tendunt, per quas aliqua facta producimus; multo magis Deus potest per hoc quod actu est; non solum intelligere, & velle, sed etiam producere effectum, & sic potest aliis esse causa essendi. Hinc est quod dicitur Job v. 9. *Qui facit magna, & mirabilia, & inscrutabilia absque numero.*

CAPUT VII.

Quod potentia activa sit in Deo.

I. Part. quest. xxv. art. 1. & de pot. quest. 1. art. 1.

EX hoc autem apparet quod Deus est potens, & quod ei convenienter potentia activa attribuitur.

1. Potentia enim activa est principium agendi in aliud, secundum quod est aliud. Deo autem convenit esse aliis principium essendi. Ergo convenit sibi esse potentem.

2. Amplius. Sicut potentia passiva sequitur ens in potentia, ita potentia activa sequitur ens in actu: unumquodque enim ex hoc agit quod est actu, paritur vero ex eo, quod est potentia. Sed Deo convenit esse actu. Igitur convenit sibi potentia activa.

3. Adhuc. Divina perfectio omnium perfectiones in se includit, ut in I. Libro cap. xxviii. ostensum est. Virtus autem activa de perfectione rei est unumquodque enim tanto majoris virtutis invenitur, quanto perfectius est. Virtus igitur activa Deo non potest deesse.

4. Praeterea. Omne quod agit, potens est agere: nam

nam quod non potest agere, impossibile est agere; & quod impossibile est agere, necesse est non agere. Deus autem est agens, & movens, ut supra I. Lib. cap. xiiii. ostensum est. Igitur potens est agere; & potentia ei convenienter adscribitur activa, sed non passiva. Hinc est quod in Psal. lxxxviii. 9. dicitur: *Potens es Domine: & alibi Psal. lxx. 19. Potentiam tuam.... usque in altissima quae fecisti magnalia.*

CAPUT VIII.

Quod Dei potentia sit ejus substantia.

I. Part. quest. xxv. art. 1. & de pot. quest. 1. art. 1. ad 5.

EX hoc autem ulterius concludi potest quod divina potentia sit ipsa Dei substantia.

1. Potentia enim activa competit alicui secundum quod est actu. Deus autem est actus ipse. Non autem est ens actu per aliquem actum qui non sit quod est ipse: quum in eo nulla sit potentialitas, ut in I. Lib. cap. xvi. & xvii. ostensum est. Est igitur ipse sua potentia.

2. Adhuc. Omnis potens qui non est sua potentia, est potens participatione potentiae alicujus. De Deo autem nihil potest dici participative, cum sit ipsum suum esse, ut in I. Lib. cap. xxii. ostensum est. Est igitur ipsa sua potentia.

3. Amplius. Potentia activa ad perfectionem rei pertinet, ut ex praedictis (cap. praec.) patet. Omnis autem divina perfectio in ipso suo esse continetur, ut in I. Lib. cap. ltv. ostensum est. Divina igitur potentia non est aliud ab ipso esse. Deus autem est suum esse, ut in primo Lib. cap. xiiii. ostensum est. Est igitur sua potentia.

4. Item. In rebus quarum potentiae non sunt earum substantia, ipsae potentiae sunt accidentia: unde potentia naturalis in secunda specie qualitatis ponitur. In Deo autem non potest esse aliquod accidens, ut in primo Lib. cap. xlii. ostensum est. Deus igitur est sua potentia.

5. Praeterea. Omne quod est per aliud, reducit ad id quod est per se, sicut ad primum. Alia vero agentia reducuntur in Deum sicut in primum agens. Est igitur agens per se. Quod autem per se agit, per suam essentiam agit: id autem quod quis agit, est ejus activa potentia. Ipsa igitur Dei essentia est ejus activa potentia.

CAPUT IX.

Quod Dei potentia sit ejus actio.

EX hoc autem ostendi potest quod potentia Dei non sit aliud quam sua actio.

1. Quae enim uni & eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem. Divina autem potentia est ejus substantia, ut ostensum est cap. praec. ejus etiam actio est ejus substantia, ut in I. Lib. cap. xlv. ostensum est de intellectuali operatione, eadem enim ratio in aliis competit. Igitur in Deo non est aliud potentia, & aliud actio.

2. Item. Actio alicujus rei est quoddam complementum potentiae ejus, comparatur enim ad potentiam sicut actus secundus ad primum. Divina autem potentia non completur alia quam se ipsa, quum sit ipsa Dei essentia. In Deo igitur non est aliud potentia, & aliud actio.

3. Amplius. Sicut potentia activa est aliquid agens, ita essentia ejus est aliquid ens. Sed divina potentia est ejus essentia, ut ostensum est cap. viii. Ergo suum agere est suum esse. Sed ejus esse est sua substantia. Ergo divina actio est sua substantia; & sic idem quod prius.

4. Adhuc. Actio quae non est substantia agentis, inest ei sicut accidens subjecto: unde & actio inter novem praedicamenta accidentis computatur. In Deo autem non potest esse aliquid per modum accidentis. In Deo igitur sua actio non est aliud à sua substantia, & à sua potentia.

CAPUT X.

Qualiter potentia in Deo dicatur.

Quia vero nihil est sui ipsius principium, cum divina actio non sit aliud quam ejus potentia; manifestum est ex praedictis quod potentia non dicitur in Deo sicut principium actionis, sed sicut principium facti. Et quia potentia respectum ad alterum importat in ratione principii: est enim potentia activa principium agendi in aliud, ut patet per Philosophum in V. Metaph. text. com. xvii. manifestum est quod potentia dicitur de Deo per respectum ad facta, secundum rei veritatem, non per respectum ad actionem, nisi secundum modum intelligendi, prout intellectus noster diversis conceptionibus utrumque considerat, sicut divinum potentiam, & ejus actionem. Unde si aliquae actiones Deo convenient, quae non in aliquod factum transeant, sed maneat in agente, respectu harum non dicitur in Deo potentia, nisi secundum modum intelligendi, non secundum rei veritatem. Hujusmodi autem actiones sunt intelligere, & velle. Potentia igitur Dei, proprie loquendo, non respicit hujusmodi actiones, sed solos effectus. Intellectus igitur & voluntas in Deo non sunt ut potentiae, sed solum ut actiones.

Patet etiam ex praedictis, quod multitudo actionum quae Deo attribuuntur, ut intelligere, velle, producere res, & similia, non sunt diversae res, quum qualibet harum actionum in Deo sit ipsum ejus esse, quod est unum & idem. Quomodo autem multiplicitas significationis unitus rei, unitatis non praediceret, ex his quae in I. Lib. cap. xxxi. ostensa sunt, manifestum esse potest.

CAPUT XI.

Quod de Deo aliquid dicatur relative ad creaturas.

I. Part. quest. xiiii. art. 7. & de pot. quest. vii. art. 8.

Si autem potentia Deo conveniat respectu suorum effectuum; potentia autem rationem principii habeat, ut dictum est cap. praec. principium autem relative ad principium dicitur: manifestum est quod aliquid relative potest dici de Deo respectu suorum effectuum.

2. Item. Non potest intelligi aliquid relative dici ad alterum, nisi è converso illud relative diceretur ad ipsum. Sed res aliae relative dicuntur ad Deum, utpote secundum suum esse quod à Deo habent, ut ostensum est Lib. I. cap. xiiii. ab ipso dependentes. Deus igitur è converso relative ad creaturas dicitur.

3. Adhuc. Similitudo est relatio quaedam. Deus autem, & sicut caetera agentia, sibi simile agit. Dicitur igitur aliquid relative de ipso.

4. Amplius. Scientia ad scitum relative dicitur. Deus autem non solum sui ipsius, sed etiam aliorum scientiam habet. Igitur aliquid relative dicitur de eo ad alia.

5. Adhuc. Movens dicitur relative ad motum, & agens ad factum. Deus autem est agens, & movens, non motum, ut ostensum est I. Lib. cap. xviii. Dicuntur igitur de ipso relationes.

6. Item. Primum relationem quamdam importat, similiter & summum. Ostensum est autem in primo Lib. cap. xlii. & xli. ipsum esse primum ens, & summum bonum. Patet igitur quod multa de Deo relative dicuntur.

CAPUT XII.

Quod relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in Deo.

I. Sent. dist. xxx. quest. 1. art. 1. & de pot. quest. vii. art. 10.

Hujusmodi autem relationes quæ sunt ad suos effectus, realiter in Deo esse non possunt.

1. Non enim in eo esse possunt sicut accidentia in subiecto, cum in ipso nullum sit accidens, ut in primo Lib. cap. xlii. ostensum est. Nec etiam possent esse ipsa Dei substantia: cum enim relativa sint quæ secundum esse ad aliud quodammodo se habent, ut Philosophus dicit in Prædicamentis cap. ad aliquid, oporteret quod Dei substantia hoc ipsum quod est, ad aliud diceretur. Quod autem hoc ipsum quod est, ad aliud dicitur, quodammodo ab ipso dependet, cum necesse, nec intelligi sine eo possit. Oportet igitur quod Dei substantia ab alio extrinseco esset dependens; & sic non esset per se ipsum necesse, ut in primo Libro cap. xv. ostensum est. Non sunt igitur hujusmodi relationes secundum rem in Deo.

2. Item. Ostensum est in primo Libro cap. xxviii. quod Deus omnium entium est mensura. Comparatur igitur Deus ad alia entia sicut scibile ad scientiam nostram, quod ejus mensura est: nam ex eo quod res est, vel non est, opinio, vel oratio vera, vel falsa est, secundum Philosophum in Prædicamentis cap. de substantia. Scibile autem licet ad scientiam relative dicatur, tamen relatio secundum rem in scibili non est, sed in scientia tantum: unde secundum Philosophum in V. Metaphys. text. com. xx. scibile dicitur relative, non quia ipsum referatur, sed quia aliquid aliud ad ipsum referatur. Dicitur igitur relationes in Deo non sunt realiter.

3. Adhuc. Relationes prædictæ dicuntur de Deo non solum respectu eorum quæ sunt in actu, sed etiam respectu eorum quæ sunt in potentia: quia & eorum scientiam habet, & respectu eorum dicitur & primum ens, & summum bonum. Sed ejus quod est actu, ad id quod non est actu, sed potentia, non sunt relationes reales; alias sequeretur quod essent infinitæ relationes actu in eodem, quum numeri infiniti in potentia sint majores binario, quibus omnibus ipse est prior. Deus autem non aliter referatur ad ea quæ sunt actu, quam ad ea quæ sunt potentia, quia non mutatur ex hoc quod aliqua producit. Non igitur referatur ad alia per relationem realiter in ipso existentem.

4. Amplius. Quicumque aliquid de novo advenit, necesse est illud mutari vel per se, vel per accidens. Relationes autem quædam de novo dicuntur

de Deo, sicut quod Deus est dominus, vel gubernator hujus rei, quæ de novo incipit esse. Si igitur prædicaretur aliqua relatio realiter in Deo existens, sequeretur quod aliquid Deo de novo adveniret, & sic quod mutaretur vel per se, vel per accidens: cuius contrarium in primo Libro cap. xlii. ostensum est.

CAPUT XIII.

Quod relationes quibus Deus ad res alias referitur, non sunt res extra Deum existentes.

De pot. quest. vii. art. 11.

NON autem potest dici, quod relationes prædictæ sint existentes exterius, quasi res aliqua extra Deum.

1. Cum enim Deus sit primum entium, & summum bonorum, oporteret ad alias etiam relationes, quæ sunt aliqua res, Dei relationes referri, & si illæ sint iterum res aliqua, oportebit iterum tertias relationes advenire; & sic in infinitum. Non igitur relationes quibus Deus ad res alias referitur, sunt res aliqua extra Deum existentes.

2. Item. Duplex est modus quo aliquid denominative prædicatur: denominatur enim aliquid ab eo quod extra ipsum est, sicut à loco dicitur aliquid esse alicubi, & à tempore aliquando. Aliquid vero denominatur ab eo quod inest, sicut ab albedine albus. A relatione vero non invenitur aliquid denominari quasi exterius existente, sed inhaerente: non enim denominatur aliquid nisi à paternitate quæ ei inest. Non igitur potest esse quod relationes quibus Deus ad creaturas referitur, sint res aliqua extra ipsum. Quum igitur ostensum sit (cap. præced.) quod non sint in ipso realiter, & tamen dicuntur de Deo; relinquatur quod ei attribuantur secundum solum intelligentiæ modum, ex eo quod alia referuntur ad ipsum. Intellectus enim noster intelligendo aliquid referri ad alterum, eo intelligit relationem illius ad ipsum, quamvis secundum rem quandoque non referatur.

Et sic etiam patet quod alio modo dicuntur de Deo prædictæ relationes, & alia quæ de Deo prædicantur: nam omnia alia, ut sapientia, voluntas, ejus essentiam prædicant; relationes vero prædictæ minime, sed secundum modum intelligendi tantum. Nec tamen intellectus est falsus: ex hoc enim ipso quod intellectus noster intelligit relationes divinarum effectuum terminari in ipsum Deum, aliqua prædicat relative de ipso; sicut & scibile relative intelligimus, & significamus ex hoc quod scientia referatur ad ipsum.

CAPUT XIV.

Quod multas relationes dici de Deo, non derogat ejus simplicitati.

PATet etiam ex his quod divina si simpliciter non derogat, si multas relationes de ipso dicuntur, quamvis ejus essentiam non significant, quia sequuntur intelligendi modum. Nihil enim prohibet intellectum nostrum intelligentem multa, multipliciter referri ad id quod est in se simplex, ut sic ipsum simplex sub multiplici relatione consideret: & quanto aliquid est magis simplex, tanto est majoris virtutis, & principium plurium, ac per hoc multipliciter relatum intelligitur; sicut punctum plurimum est prin-

cipium quam linea, & linea quam superficies. Hoc igitur, quod multa relative de Deo dicuntur, ejus summi simplicitati attestatur.

CAPUT XV.

Quod omnia quæ sunt, à Deo sunt.

I. Part. quest. xlii. art. 1. & de pot. quest. lvi. art. 5.

QUIA vero ostensum est quod Deus est aliquibus essendi principium, oportet ulterius ostendere quod nihil præter ipsum est nisi ab ipso.

1. Omne enim quod alicui convenit non secundum quod ipsum est, per aliquam causam convenit ei, sicut album homini: nam quod causam non habet, primum & immediatum est, unde necesse est quod sit per se, & secundum quod ipsum. Impossibile est autem aliquid unum duobus convenire, & utrique secundum quod ipsum: quod enim de aliquo secundum quod ipsum dicitur, ipsum non excedit; sicut habere tres angulos, duobus rectis æquales, non excedit triangulum, de quo prædicatur, sed est eidem convertibile. Si igitur aliquid duobus conveniat, non convenit utrique secundum quod ipsum est. Impossibile est igitur aliquid unum de duobus prædicari, ita quod de neutro per causam dicatur; sed oportet vel unum esse alterius causam, sicut ignis est causa caloris corpori mixto, cum ramen utrumque calidum dicatur; vel oportet quod aliquid tertium sit causa utrique, sicut duabus candelis ignis est causa lucendi. Esse autem dicitur de omni eo quod est. Impossibile est igitur esse aliqua duo quorum neutrum habeat causam essendi; sed oportet utrumque acceptorum esse per causam, vel alterum alteri esse causam essendi. Oportet igitur quod ab illo cui nihil est causa essendi, sit omne illud quod quocumque modo est. Deum autem supra Lib. I. cap. xlii. ostendimus hujusmodi ens esse cui nihil sit causa essendi. Ab eo igitur est omne quod quocumque modo est. Si autem dicatur, quod ens non est prædicatum univocum, nihilominus prædicta conclusio sequitur: non enim de multis æquivoce dicitur, sed per analogiam: & sic oportet fieri reductionem in unum.

2. Amplius. Quod alicui convenit ex sua natura, & non ex aliqua causa, minoratur in eo, & deficient esse non potest. Si enim naturæ aliquid essentialiter subtrahitur, vel additur, jam altera natura erit; sicut & in numeris accidit, in quibus unitas addita, vel subtracta speciem variat. Si autem natura vel quidditate rei integra manente, aliquid minoratur invenitur, jam patet quod illud non simpliciter dependet ex illa natura, sed ex aliqua alia causa, per cuius remotionem minoratur. Quod igitur alicui minus convenit quam aliis, non convenit ei ex sua natura tantum, sed ex alia causa. Illud igitur erit causa omnium in aliquo genere cui maxime convenit illius generis prædicatio: unde etiam quod maxime calidum est, videmus esse causam caloris in omnibus calidis; & quod maxime lucidum est, causam omnium lucidorum. Deus autem est maxime ens, ut in primo Libro ostensum est. Ipse igitur est causa omnium de quibus ens prædicatur.

3. Adhuc. Secundum ordinem effectuum oportet esse ordinem causarum, eo quod effectus causis suis proportionati sunt: unde oportet quod sicut ef-

fectus proprii reducuntur in causas proprias, ita id quod commune est in effectibus propriis, reducatur in aliquam causam communem; sicut supra particulares causas generationis hujus vel illius est Sol universalis causa generationis; & Rex est universalis causa regiminis in regno supra præpositos regni, & etiam urbium singularum. Omnibus autem commune est esse. Oportet igitur quod supra omnes causas sit aliqua causa cuius sit dare esse. Prima autem causa Deus est, ut supra Lib. I. cap. xlii. ostensum est. Oportet igitur omnia quæ sunt, à Deo esse.

4. Item. Quod per essentiam dicitur, est causa omnium quæ per participationem dicuntur, sicut ignis est causa omnium ignitorum in quantum hujusmodi. Deus autem est ens per essentiam suam, quia est ipsum esse; omne autem aliud ens est ens per participationem: quia ens quod sit suum esse, non potest esse nisi unum, ut in primo Lib. cap. xlii. & xlv. ostensum est. Deus igitur est causa essendi omnibus aliis.

5. Præterea. Omne quod est possibile esse, & non esse, habet aliquam causam, quia in se consideratum ad utrumlibet se habet; & sic oportet esse aliquid aliud quod ipsum ad unum determinet. Unde cum in infinitum procedi non possit, oportet quod sit aliquid necessarium quod sit causa omnium possibilium esse, & non esse. Necessarium autem quoddam est habens causam suæ necessitatis, in quo etiam in infinitum procedi non potest; & sic est devenire ad aliquid quod est per se necesse esse. Hoc autem esse non potest nisi unum, ut in primo Lib. cap. xlii. & xlv. ostensum est, & hoc est Deus. Oportet igitur omne aliud ab ipso, reduci in ipsum sicut in causam essendi.

6. Amplius. Deus secundum hoc factivus est rerum quod actu est, ut supra cap. vii. ostensum est. Ipse autem sua actualitate, & perfectione omnes rerum perfectiones comprehendit, ut in primo Lib. cap. xvi. probatum est; & sic est virtualiter omnia. Est igitur ipse omnium factivus. Hoc autem non esset, si aliquid aliud esset natum esse nisi ab ipso: nihil enim natum est esse ab alio, & non ab alio, quia si natum est non ab alio esse, est per se ipsum necesse esse, quod non potest ab alio esse. Nihil igitur potest esse nisi à Deo.

7. Item. Imperfecta à perfectis sumunt originem, ut semen ab animali. Deus autem est perfectissimus, & summum ens, & summum bonum, ut in primo Lib. cap. xlii. xxviii. & xli. ostensum est. Ipse igitur est omnibus causa essendi, præcipue quum ostensum sit (ibid. cap. xlii.) quod tale non possit esse nisi unum. Hoc autem divina confirmat auctoritas: dicitur enim in Psalm. cxlv. 6. Qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: & Joan. 1. 3. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & ad Rom. xi. 36. (1) Ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia, ipsi gloria in sæcula.

Per hoc autem excluditur antiquorum Naturalium error, qui ponebant, corpora quædam non habere causam essendi; & etiam quorundam, qui dicunt, Deum non esse causam substantiæ cæli, sed solum motus.

(1) Vulgata: Quoniam ex ipso, & per ipsum & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula.